
MEGEMLEKEZÉSEK

GÁBORI MIKLÓS (1925–1996)

GÁBORI CSÁNK VERONIKA (1929–1996)

Gábori Miklós és Gábori Csánk Veronika 1996-ban bekövetkezett halálával nem csak a Budapesti Történeti Múzeum, a magyar régészet és történelemtudomány veszítette el két jeles, nemzetközi hírű személyiségét, hanem a magyar negyedidőszak kutatás szélesebb tábora is.

Sokoldalú, a társadalom- és természettudományok határterületein végzett munkásságukkal méltó módon folytatták magyarországi ős- és átmenti kőkori régészet és őstörténettudomány legjobb hagyományait.

Tehetségükkel, s nem egy tekintetben iskolát teremtő új iránti fogékonyságukkal hozzájárultak ahhoz, hogy a hazai kutatás a nemzetközi élvonalban maradjon.

Mindketten az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Régészeti Tanszékén szereztek diplomát, majd ugyanitt nyerték el az egyetemi doktori fokozatot 1957-ben, illetve 1958-ban.

Múzeumi pályafutásuk a Magyar Nemzeti Múzeumban kezdődött. Néhány évi váci kitérő után lettek a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai, ahol halálukig dolgoztak és alkottak.

A közös életművet mindenk előtt a ságvári, érdi, remete-felső-barlangi, budapest-farkasréti lelőhelyek feltárása, több monográfia, számos tanulmány és népszerűsítő írás megjelentetése; konferenciákon, nemzetközi tudományos szervezetben való eredményes szereplés fémjelzi.

A Gábori házaspár munkássága az 1960-as évektől ívelt egyre magasabbra. 1961-ben Gábori Miklós a magyarországi késői-paleolitikum történetéről írt értekezésével (*Gábori M.: A késői paleolitikum Magyarországon. Régészeti Tanulmányok III. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. 85. p.*) szerzett kandidátusi minősítést. Az érd-parkvárosi középső-őskőkori vadásztábor feldolgozásával Kretzoi Miklóssal együtt sikerült megalapozni a vadászati zoológiát, egy új régészeti őslény-tani kutatási irányt.

E módszer alkalmazására és továbbfejlesztésére a Tübingeni Egyetemen "Lehrstuhl für Jägerische Archäologie" néven külön intézetet hoztak létre.

Az érdi ősemlék település mintaszerű feldolgozásával kapta meg Gábori-Csánk Veronika a kandidátusi fokozatot. (*Gábor-Csánk, V.: La station du Paléolithique moyen d'Érd – Hongrie. Budapest, 1968. Akadémiai Kiadó, 277 p. In: Monumenta Historica Budapestinensia 3.*)

1972-ben, több európai tanulmányút közvetlen kutatási eredményeire építve készítette el és védte meg Gábori Miklós akadémiai doktori értekezését az Alpok és Ural közötti európai térség középső-paleolitikumáról. A munka francia nyelven látott napvilágot 1976-ban (*Gábori, M.: Les civilisations du Paléolithique moyen entre des Alpes et é historique. Budapest, 1976. Akadémiai Kiadó, 279 p.*), ezúttal is missziót teljesítve. Mindkettőjük életművében kulcsfontosságú kapott ugyanis a középső- és főként, a kelet-európai térség kutatási eredményeinek közvetítése nyugat-európai szakmai világ felé. De ugyanilyen küldetés szerep jellemezte munkásságukat a távoli Kelet felé is. A vietnami Luu Tran Tieu témavezetésükben szerzett Magyarországon kandidátusi, majd akadémiai doktori fokozatot.

Jelentős szerepet vállaltak az újabb kutatógenerációk nevelésében is. Gábori-Csánk Veronika 1970-ben Svájcban a Berni Egyetemen meghívott tanárként a közép-európai paleolitikumról tartott kurzust. Gábori Miklós 1968-tól tanított a budapesti egyetemen, 1981-ben címzetes egyetemi tanárnak nevezték ki oktatói munkássága elismeréséül. Paleolitikus tanítványaiknak a tudomány tiszteletét, a kutatás szeretetét, a nyitottság fontosságát adták útravalóul.

dr. Ringer Árpád

dr. Mester Zsolt

MIKLÓS GÁBORI (1925–1996), VERONIKA GÁBORI-CSÁNK (1929–1966)

Der Tod von Miklós Gábori und Veronika Gábori-Csánk aus 1966 war nicht nur ein trauriger Verlust des Historischen Museums der Stadt Budapest, beziehungsweise der Archäologie und Geschichtswissenschaft sondern auch ein riesiger Verlust der ungarischen Quaternär die auf zwei international anerkannte Persönlichkeiten verzeichten musste. Sie wurden von all ihren Anhänger vermisst. Mit ihrer mannigfaltigen Tätigkeit, die sie am Grenzgebiet der Gesellschaftswissenschaften und der Naturwissenschaften ausübten setzten sie die wertvollsten Traditionen des ungarischen Paleolitikums und Mesolitikums ihrer Archäologie und Urzeitwissenschaft fort.

Mit ihrem Talent und mit der Abneigung stets das Neue zu folgen, trugen sie aus mehreren Hinsichten zur Schaffung einer Schule bei, und halfen die einheimische Forschung in die erste Linie der internationalen archäologischen Forschung, wo sie auch dank ihrer Aktivität blieb.

Beide erwahren ihre Diplomen an dem Lehrstuhl für Archäologie bei der Wissenschaftlichen Universität Eötvös Lóránd. Ebenfalls hier graduirten sie als Doktoren im Jahre 1957, beziehungsweise 1958. Ihre Museumskarriere begann bei dem Ungarischen Nationalmuseum. Nach einer Abweichung von einigen Jahren in Vác wurden sie die Mit-

arbeiter des Historischen Museums der Stadt Budapest, wo sie ein Leben lang – bis zu ihrem Tod arbeiteten und Schafften.

Ihr gemeinsames Lebenswerk wurde erstens von den Freilegungen der Fundorte aus Ságvár, Érd, Remete- Felső-barlang (Oberhöhle), und Budapest- Farkasrét gekennzeichnet. Zahlreiche Monographien, Studien volkstümliche Arbeiten publizierten sie, nahmen an Konferenzen und Tagungen internationaler Organisationen teil.

Die Tätigkeit des Gábori-Paares wurde in den Sechziger Jahren immer rangvoller. Miklós Gábori erwarb 1961 mit seiner Dissertation über die jungpaleolitische Geschichte¹ das Kandidatendiplom.

Mit der Aufarbeitung der mittleren altsteinzeitlichen Jägerlagers aus Érd-Parkváros gründete er zusammen mit Miklós Kretzoi eine neue archäologische Richtung, der paleontologischen Forschung, die sogenannte Jägerzoologie.

Für die Anwendung und Weiterentwicklung dieser theoretischen Methode wurde an der Universität in Tübingen ein neues Institut mit dem Namen „Lehrstuhl für Jägerische Archäologie“ ans Leben gerufen

Veronika Gábori-Csánk enthielt ihren Kandidatentitel für die tadellose Aufarbeitung und Publizierung der urmeschlichen Siedlung aus Érd.²

1972 baute Miklós Gábori seine akademische Doktorendissertation auf die direkten Forschungsergebnisse mehrerer europäischen Reisen auf, und zwar auf die mittlere Altsteinzeit der Gebiete zwischen dem Ural und den Alpen in Europa. Das Werk erschien 1976 in französischer Sprache.³

Es hatte einen Missionswert. Beide Wissenschaftler schafften Werke worin die Forschungsergebnisse aus Zentral- und Osteuropa die Schlüsselposition hatten, diese teilten sie der westeuropäischen Wissenschaftlerwelt mit. Ebensolche Mission charakterisierte ihre wissenschaftliche Arbeit im fernen Osten. Der Vietnameser Luu Tran Tieu erwarb in Ungarn unter ihrer thematischen Leitung den Kandidaten und den akademischen Doktorgrad.

Sie spielten eine bedeutende Rolle auch in der Erziehung der jüngeren Wissenschaftlergenerationen. Veronika Gábori-Csánk hielt 1970 in der Schweiz als eingeladener Gastunterrichter an der Universität Bern einen Kurs über die mitteleuropäische Altsteinzeit. Miklós Gábori unterrichtete an der Universität in Budapest seit 1968. 1981 wurde er als Titular-extraordinarius als Anerkennung seiner Tätigkeit ernannt. Den Studenten brachten sie die Verehrung der Wissenschaft, die Liebe der Forschungsarbeit und die Wichtigkeit des geöffneten Archäologienwesens bei.

1. Gábori Miklós: A késő paleolitikum Magyarországon. Régészeti Tanulmányok 3. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. p. 85

2. Gábori-Csánk Veronika: La station du Paléolithique moyen d'Érd. In: Monumenta Historica Budapestinensia 3. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968. p. 277

3. Gábori Miklós: Les civilisation du Paléolithique moyen entre Alpes et l'Oural. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976. p. 270

Hajnóczy Gyula 1920. április 5-én Baján született, elemi és középfokú iskoláit ugyanott végezte. A ciszterci reálgimnáziumban érettségizett, s elkezdte meglehetősen hosszúra nyúlt és a szokványostól jóval eltérő egyetemi tanulmányait.

1938–1940 között Sopronban az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatója volt, elsajátította a héber nyelvészet alapismereteit, és görög nyelvből érettségit tett. 1940-ben a Pécsi Egyetem Bölcsészettudományi Karára iratkozott át olasz–magyar–művészettörténet szakra. Erdély visszacsatolása után Kolozsvárott folytatta tanulmányait, amelyeket katonai szolgálata szakított meg. Betegség miatt leszerelték, s 1944-ben újabb pályamódosítással a Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Karára iratkozott be. Visszahívták a katonasághoz, a hadifogságból 1946-ban tért haza, s folytatta építésmérnöki tanulmányait. 1950-ben szerzett mérnöki diplomát. Érdeklődési köre ez idő tájt állapotodott meg: az ókori építészet és művészettörténet művelését tekintette elérendő céljának. Ennek érdekében – műegyetemi munkája mellett, miniszteri engedéllyel – rendes hallgatóként járt 1952–1957 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, ahol provinciális régészetből, klasszika-archeológiából és művészettörténetből szerezte második diplomáját. Ezzel zárult felkészülése arra a pályára, amelyre a látszólag ellentétes képességeket igénylő két szakma szerencsés ötvöződése a jellemző. Ma világszerte – néhány év óta Magyarországon is – a műemléki szakmérnöki képzés nyújtja ezeket az ismereteket.

Hajnóczy munkásságában az építész és régész mindvégig jelen van. 1961-ben avatták bölcsészdoktorrá, 1966-ban lett a műszaki tudományok kandidátusa, 1978-ban elnyerte a műszaki tudományok doktora fokozatot. 1968-ban Ybl-díjjal, 1972-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntették ki, 1984-ben kapott Kossuth-díjat. 1949 óta a Budapesti Műszaki Egyetem Építészettörténeti Tanszékén dolgozik. 1966-ban nevezték ki docensnek, 1978-ban nyilvános rendes egyetemi tanárnak. 1986-ig az Építészettörténeti és Elméleti Intézet igazgatóhelyettese volt. Azóta egyetemi tanárként a posztgraduális oktatásban vett részt, a műemlékvédő szakmérnöki tanfolyamokon a Pannonia római kori építésze című tárgyat adta elő.

A felsorolt adatokból is kitűnik, a pályán az építészvonal vitte előre, s e beállítottságát erősítették tanulmányutakon szerzett tapasztalatai (Itália, 1959, 1960; Görögország, 1961; Egyiptom, 1962, 1964; Irak, 1972). Szakcikkei az építészetelmélet, az egyetemes ókori építészettörténet és provinciális római építészet köréből vett témákkal foglalkoznak. Könyvei: Az építészet története, Ókor (1967 óta öt kiadásban), Egyiptom építésze (1969), Irak építésze (1974), Ursprünge der europäischen Architektur I–II. (1968–1969), Pannonia római romjai (1987), Vallum und Intervallum (1988), az Itinerarium

Hungaricum sorozatban Pannonia Hungarica Antiqua (Mezős Tamással, 1995). Könyveiben építésmérnöként hasznosította régészként szerzett szaktudását, ugyanakkor építésmérnöki tapasztalataival szolgálta a provinciális római ásatásokat. 1964-től részt vett a magyar–nubiai UNESCO-misszió feltárásaiban, a műszaki dokumentáció elkészítésében, 1963–1973 között az aquincumi polgárváros feltárásában, az általa szervezett nemzetközi ásatótáborral.

A feltárt romok felmérése alapján Aquincumban műemlékvédelmi tervet készített a pusztulásra ítélt épületmaradványok megmentése érdekében. A Hajnóczy-féle helyreállítások didaktikus szándékától kezdve a régészek egy része is idegenkedett, a műemléki hatóságok több esetben kifejezetten elzárkóztak. Attól tartottak, hogy a közérthetőségre törekvő látvány a történelmi hűség rovására megy. A savariai Iseum helyreállítása óta eltelt közel négy évtized alatt azonban világszerte megváltozott a római kori emlékek megítélése, a hitelesség megőrzése mellett mindinkább a közérthető látványra törekednek a romok bemutatásánál. A helyszíneken mind több épületrekonstrukció készül. (Korábban az épületrekonstrukció rajz vagy makett formában a kiállítások látogatóinak szólt. Ma a szakcikkek, ásatási publikációk sem hiányozhat.)

Európa római alapvetésű országaiban kevés a régész-építésmérnök végzettségű szakember, bizonyára ez az oka annak, hogy külföldön többnyire változtatás nélkül ismétlődnek ugyanazok az ábrák. Magyarországon több mint 30 éve jóformán csak Hajnóczy rekonstrukciós ábrái szerepelnek a római témájú kiállításokon (Magyar Nemzeti Múzeum, Aquincum, Székesfehérvár, Veszprém, Dunaújváros, Győr, Sopron, Szombathely, Pécs stb.). Az idők folyamán műemlékvédelmi tervei is sorra valósultak meg, kerültek kivitelezésre a Dunántúlon. Helyreállításai a szigorúan vett romkonzerválástól (Fenekpuszta) az anastylosis megoldását alkalmazva (aquincumi romterület, aquincumi legiotábor, Gorsium) teljes épületrekonstrukciók (Kővágószőlős), valamint a védőépület térfeltöltés keltő megoldása (Balácai-villa), illetve az említett megoldások különféle kombinációi.

Hajnóczy római korról foglalkozó műemléki megoldásai külföldi visszhangra leltek, így kapott H. Gy. szakértői felkérést 1987-ben Carnuntumban (Deutsch-Altenburg, Ausztria) és Cambodunumban (Kempten, NSZK), ahol egy-egy „Archäologischer Park” készül. A Carnuntum Museum megbízásából 1988–1989-ben munkacsoportjával felmérte és dokumentálta a carnuntumi polgárvárosban a „Spaziergarten”-t és a „Palastruine”-t, majd e romterületek újbóli helyreállításához elvi rekonstrukciós tervet készített.

39 évvel ezelőtt Hajnóczy az aquincumi polgárváros romkertjében kezdte el ugyanezeket a feladatokat és tett javaslatot alulírottal a Fővárosi Tanács illetékes osztályán az akkor

még bekerítetlen-gondozatlan ókori műemlékegyüttes megmentésére. Azóta hol az Építőművészet, hol a Műemlékvédelem szakfolyóiratokban, hol éppen a napi sajtóban olvashattuk panaszait a kellően nem értékelt és ezért pusztulásra ítélt ókori műemlékek miatt.

1989-ben Hajnóczi az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága vezetőségi tagjaként létrehozta a Magyarországi Régészeti Parkok és Nemzeti Emlékhelyek szakbizottságát. Gyakorlati célja ennek a grémiumnak, hogy a romterületek koncepciózus kialakításán túlmenően segítsen a kezelés, a szinten tartás gondjain, a kulturált bemutatás problémáin, esetenként gazdát és anyagi támogatókat szerezzen. Kitartóan, megalkuvás nélkül haladt elképzelt céljai megvalósításáért.

Kétségtelen, hogy a vele való közös napi feladatokat éppen ez a céltudatossága nehezítette. Elképzeléseitől nem tért el, ugyanakkor a megvalósítást akadályozó problémák, mint például pénzhány, határidő stb. nem érdekelték. Ezekben a problémákon átlépett, megoldásukat másra bízta.

Más szempontból elszántsága roppant eredményesnek bizonyult. Személye legjellemzőbb vonása, hogy sokoldalúsága ellenére sem vált szétszórtná, mert különböző képességeit, sokirányú érdeklődését céltudatossága pályán tartotta. Szorgalma, kitartása, bámulatos munkabírása segítettek érvényesülését. (Ehhez már csak az a háttér kellett, amelyet felesége évtizedeken át biztosított számára.) Így juthatott a felsorolt címekhez, rangokhoz, kitüntetésekhez.

Úgy is mondhatnánk, hogy filozofikus hajlamát egészen kiegyensúlyozta veleszületett érvényesülési készsége, aminek természetesen sohasem volt tudatában... Anélkül, hogy diplomatikusan viselkedett volna, öntudatlanul kikerülte az útjában állót, senkit sem bántott, soha senkire sem volt tekintettel. A világot egészen sajátos szemszögből figyelte és látta. Talán el sem hitte, hogy más a táj, mint amilyennek ő álmodja.

Az a fegyelmezetttség, ami a munkájában és műveiben is megmutatkozik, személyes bajainak átvészelésében is segítette. Kivételes türelemmel viselte súlyos betegségét és annak következményeit közel tíz éven át. Első műtétkor, még a reménytelenség állapotában, a kórházban fekvé kezdett hozzá Pannonia római romjai című könyvének megírásához. Kis rajztáblán vetette papírra az épületrekonstrukciók vázlatát, fejből sorolta fel az egyes fejezetek irodalmát. Ezzel a legendás akaratával küzdötte le a következő időszakban a mozgáskorlátozás bizonyos fokú akadályait is, újra terepen dolgozott. Carnuntumban, Ausztriában így mérte fel a római város romterületét és irányította a nem kis fáradsággal járó műszaki feladatot. Kocsival ezután még bejárta Európa legújabb

műemléki helyreállításait, s több ízben visszatért Itáliába, utoljára néhány hónappal halála előtt utazott ismétlen Rómába.

A magyarországi római kori műemlékügy érdekében tevékenységét sokféle módon fejtette ki. E sokirányú egyéni látásmódjának köszönhető egyébként nemzetközi sikereit is. Hiszen más is írt szakkönyvet az ókori építészetéről, más is áttekintette Egyiptom építészetétől kedve a görög és római korok fejlődési szakaszait, de egyetlen gondolatmenetre fűzve e folyamatot, a háttérben párhuzamosan futtatva a kor aktuális történetét csak Hajnóczinak sikerült. Ezzel magyarázható, hogy könyvét, akárcsak az ókor térszemléletéről írt építészfiziológiai művét, több nyelvre lefordították, és máig tankönyvként használják például Ausztriában, Németországban, Csehországban.

Szabadidejében naplószerűen önéletrajzi regényt írt. Kikapcsolódásként – haláláig – szintetizátorán zenét szerzett. Ezt a hobbiját így kommentálta: „...az építészt megfagyott muzsikusként becézik, amit sohasem értettem, mert rám inkább a túlfűtött muzsikusz jelző illik.”

Egyetlen megemlékezés sem mentes a személyes élményektől. Megismerkedésünk H. Gy.-vel – közel 60 évvel ezelőtt kissé viharos volt. Mint rendesen, legalább 15 perc késéssel rohantam az iskolába, amikor egysaroknyira a gimnáziumtól elterült előttem egy idős hölgy a járdán. Nem sikerült feltárogatnom, ezért rákiáltottam a szomszéd kapualjban ácsorgó férfira, hogy segítsen. (Homályosan emlékeztem rá, ugyanis napok óta rám köszönt.) Becipeltük a hölgyet az utca egyetlen nyitott üzletébe, de itt a trafikban sem volt telefon, ezért azt kértem a fiútól, hogy gyorsan hozzon segítséget az innen fél percre lévő városháza portájáról. Ijedten állt, és azt hebegte, ő csak néhány napja van Kolozsvárott, és nem ismeri ki magát. Mire én: „A bajban mindig van megoldás, fusson át az udvaron, ez a varázssapka elvezeti!” És markába nyomtam az iskolasapkámat.

Kereken 40 évet dolgoztunk együtt mindenekelőtt Aquincum műemléki helyreállításán. Három nehéz hivatali periódust vészeltünk át (átlag évtizedenként egy rövid időszakot), s minden alkalommal felidézte a „varázssapkát”, ami majd kivezet a bajból.

Utolsó beszélgetésünk roppant gondban volt, felesége egészsége aggasztotta, de váratlanul felderült és csak annyit mondott: „Szerencsére még őrzöm a sapkát!” Akkor még nem sejtettük, hogy ez lesz számára a megoldás...

1996. július 26-án távozott az élők sorából. Színtelenebb, szürkébb lett utána a világ.

Póczy Klára

ERINNERUNG AN GYULA HAJNÓCZI

Gyula Hajnóczi wurde am 5-ten April 1920 in Baja geboren. Er beendete seine Grund- und Oberschulstudien in seiner Geburtsstadt. Im Zisterzienser Realgymnasium machte sein Abitur und begann seine ziemlich langdauernde, von der Gewöhnlichen abweichende Universitätsstudien.

1938-1940 war er Student in der Evangelischen Theologie von Sopron erlernte Grundkenntnisse der Hebräischen Sprachwissenschaft und abiturierte aus der griechischen Sprache. 1940 ließ er

sich auf die Philologische Fakultät der Universität von Pécs ummatrikulieren. Er studierte italienisch und ungarische Literatur, sowie Kunstgeschichte. Nach der Rückgliederung von Siebenbürgen zu Ungarn setzte er seine Studien in Kolozsvár fort, und unterbrach sie nur wegen seines Militärdienstes. Wegen Krankheit wurde er aus der Armee entlassen und meldete sich danach auf die Architektenfakultät der Technischer Universität von Budapest an. Er wurde wieder in die Armee eingezogen. Aus der Kriegsgefangen-

schaft kehrte er 1946 zurück und setzte seine Studien als Architekt fort. 1950 erhielt er ein Diplom für Architekt-Ingenieur. Damals stabilisierte sich seine Interesse für die Baukunst und Kunstgeschichte der Antike. Um seinen Ziel zu erreichen studierte er -neben seiner Arbeit an der Universität mit ministeriellen Erlaubnis-, als ordentlicher Student an der Fakultät für Sprachwissenschaften der Universität Eötvös Lóránd. Dort erwarb er noch ein Diplom aus provinzieller Archäologie, klassischer Archäologie und Kunstgeschichte. Damit schloss sich seine Vorbereitung für die Laufbahn seines Lebens ab. Zwei Fächer, die scheinbar entgegengesetzte Fähigkeiten benötigten, knüpften sich in einer glücklichen Mischung. Heutzutage gibt weltweit die Baudenkmal Fachingenieuren-ausbildung, seit zwei Jahrzehnten auch in Ungarn, diese Kenntnisse.

In der Lebenstätigkeit von Hajnóczy war der Architekt und der Archäologe immer gegenwärtig. 1961 wurde er Doktor für Provinziell-Archäologie, 1966 wurde er Kandidat der Technischen Wissenschaften, 1978 Doktor der Technischen Wissenschaften der Ungarischen Akademie. 1968 wurde er mit dem Ybl - Preis, 1972 mit dem Silbernen Grad des Arbeits Ordens ausgezeichnet. 1994 erhielt er den Kossuth-Preis. Seit 1949 arbeitete er an der Technischen Universität von Budapest auf dem Lehrstuhl Architekturgeschichte. 1966 wurde er zum Dozenten, 1978 zum ordentlichen und öffentlichen Universitätsprofessor ernannt. Bis 1986 war er stellvertretender Direktor des Instituts für Architekturgeschichte und Theorie. Danach arbeite er als Professor im postgraduellen Unterricht, lehrte an den Kursen für Baudenkmalpflege (für Fachingenieure) die "Architektur Pannoniens aus der Römerzeit"

Aus den aufgezählten Daten kommt es hervor, daß er auf seiner Laufbahn von der Architektur als Richtung geführt worden war, und seine Einstellung wurde durch seinen Erfahrungen bei Studienreisen gestärkt. (1959, 1960 in Italien, 1961 in Griechenland, 1962, 1964 in Ägypten, 1972 in Irak). Seine Facharbeiten behandelten Themen der architekturellen Theorie, der universalen Baugeschichte des Altertums, der provinziellen römischen Architektur. Seine Bücher: "Geschichte der Architektur, Altertum" (seit 1967 in 5 Auflagen erschienen). Die "Baukunst von Ägypten" (1969), die "Baukunst von Irak" (1974), "Ursprünge der europäischen Architektur I-II." (1968-69), "Die römischen Ruinen aus Pannonien" (1987), "Vallum und Intervallum" (1988), und "Pannonia Hungarica Antiqua" in der Serie Itinerarium Hungaricum (zusammen mit Tamás Mezős, 1995). In seinen Büchern verwendete er seine archäologischen Fachkenntnisse und gleichzeitig dienten seine Kenntnisse, als Architekt, der provinziellen römischen Ausgrabungen. Mit 1964 beginnend nahm er an den Ausgrabungen der ungarischen UNESCO Mission in Nubien, mit der Ausarbeitung der technischen Dokumentation teil, zwischen 1963-1973 arbeitete er bei der Freilegung der Zivilstadt Aquincum - zusammen mit dem selbstorganisierten internationalen Archäologenmannschaft.

1959-60 arbeitete er auf Grund der Vermessung der freigelegten Ruinen aus Aquincum einen Plan für den Denkmalschutz aus, um die Gebäudeüberreste von der Vernichtung zu retten. Von den didaktischen Weiderstellungsabsichten der Hajnóczy-Art war am Anfang ein Teil der Archäologen abgeneigt, die Behörden für Denkmalpflege haben sich ihm mehrmals widersetzt. Sie fürchteten sich davor, daß der allgemeinverständliche Anblick zu Lasten der geschichtlichen Treue und "romantischen" Atmosphäre geht. Seit, der Wiederherstellung des Iseums aus Savarien vergingen fast vier Jahrzehnten, und die Bewertung der Andenken der Römerzeit

veränderte sich weltweit. Neben der Bewahrung der Authentizität strebte man, wenn die Ruinen vorgestellt wurden, immer mehr auf die Verständlichkeit. An den Fundorten wurden immer mehrere Gebäuderekonstruktionen geschaffen. (Früher waren die Rekonstruktionzeichnungen und Maketten für die Besucher der Ausstellung bestimmt. Heute dürfen sie weder aus den Fachartikeln, noch aus den Ausgrabungspublikationen fehlen).

In Ländern Europas welche sich auf römische Grundlage basieren, sind nur wenige Fachleute mit archäologischen und Architektendiplom zu finden. Das ist wahrscheinlich der Grund, daß in den ausländischen Publikationen stets die selben unveränderten Abbildungen zu finden sind. In Ungarn befinden sich seit mehr als 30 Jahren fast nur die Rekonstruktionsdarstellungen von Hajnóczy, in den Ausstellungen mit römischen Themenbereich (Magyar Nemzeti Múzeum, Aquincum, Székesfehérvár, Veszprém, Dunaújváros, Győr, Sopron, Szombathely, Pécs, usw.) Im Laufe der Zeit verwirklichten sich seine Denkmalpflegepläne der Reihe nach, sie wurden in Transdanubien in der Praxis verwirklicht. Seine Wiederherstellungen sind von streng genommene Ruinenkonservationen (Fenékpuszta) Anwendungen der Anastylose (Ruinenfeld und Legionslager Aquincum, Gorsium) völlige Gebäuderekonstruktionen (Kővágószőlős) scheinbar raumdimensionale Lösungen bei einer Schutzgebäude (Villa Baláca) sowie die Kombination von den Aufgezählten. Die Lösungen für Kunstdenkmalpflege der Monumente aus der Römerzeit machten Hajnóczy auch im Ausland bekannt.

1987 wurde er als Sachverständiger aufgefordert in Carnuntum (Deutsch-Altenburg, Österreich) und Cambodunum (Kempten, Deutschland) bei den künftigen Archäologischen Parks mitzuarbeiten. Beauftragt von dem Museum Carnuntum vermaß er mit seiner Mitarbeitergruppe 1988-1989 den Spaziergarten und die Palastruine in der Zivilstadt, dokumentierte sie und verfertigte einen prinzipiellen Rekonstruktionsplan für die Wiederherstellung der vorher erwähnten Ruinengebiete.

Vor 39 Jahren begann Hajnóczy im Ruinengarten der Zivilstadt Aquincum mit denselben Aufgaben, und machte zusammen mit dem Verfasser einen Vorschlag bei der behördlichen Abteilung des Hauptstädtischen Rates, für die Rettung der damals unmarkierten, unabgegrenzten und ungepflegten antiken archäologischen Kunstdenkmals. Seit dem beklagte er sich mal in der Zeitschrift "Műemlékvédelem" mal in "Építőművészet", oder sogar in den Tageblättern über die nicht genug geschätzten und so zur Vernichtung verurteilten antiken Kunstdenkmäler.

1989 brachte Hajnóczy, als führender Mitglied des ICOMOS Ungarischen Nationalkomitee das Fachkomitee der Ungarischen Archäologischen Parks und Nationalen Gedenkestätte zum Leben. Das praktische Ziel dieses Gremiums war die konzeptionsvolle Gestaltung dieser Ruinenanlagen, die Hilfeleistung bei ihrer Behandlung und Instandhaltung, bei ihrer kulturierten Vorstellung. Es sollte möglicherweise Sponsoren und materielle Unterstützer herbeischaffen. Er folgte diese vorgenommene Ziele mit Ausdauer und ohne Kompromissen.

Es ist zweifellos, daß die täglichen gemeinsamen Aufgaben von dieser Zielbewusstheit erschwärt wurden. Er wich von seinen Vorstellungen nicht ab, zur gleichen Zeit interessierten ihn die auftretenden Problemen - wie Geldmangel und Termine - nicht. Er überschritt diese Problemen und überließ ihre Lösung auf andere. Andererseits war seine Entschlossenheit sehr ergebnisvoll. Der charakteristischster Zug seiner Person war, daß er trotz seiner

Vielseitigkeit nicht zerstreut war, weil er die Zielstrebigkeit seiner verschiedenen Fähigkeiten und sein vielseitiges Interesse auf der Bahn hielt. Sein Fleiß, seine Standhaftigkeit und erstaunliche Arbeitsfähigkeit halfen ihm zur Beharrlichkeit. (Dazu brauchte er nur noch einen Hinderhalt, das seine Frau jahrzehnte lang für ihn sicherte.) So gelang er zu den aufgezählten Titel, Ränge und Auszeichnungen. Man könnte es sagen, daß seine philosophische Zuneigung von seinem mitgeborenen Geltungsdrang – dem er nie bewußt war - ausgeglichen wurde. Er war zwar nicht diplomatisch eingestellt, er wich unbewußt von denen ab, die ihm im Wege standen, er schadete niemandem und nahm keine Rücksicht. Er betrachtete und sah die Welt aus einem eigenartigen Augenwinkel. Er glaubte vielleicht nicht daran, daß alles anders ist, wie er sich erträumt hatte.

Seine Disziplin, die sich in seiner Arbeit und in seinen Werken zeigte, half ihm seine persönlichen Problemen zu überwinden. Er ertrug geduldig seine schwere Krankheit und deren Folgen, nahezu zehn Jahre lang. Zur Zeit seiner ersten Operation begann er, noch im Krankenhaus liegend, in der Zustand der Hoffnungslosigkeit sein Werk "Die römischen Ruinen Pannoniens" zu schreiben. Auf einem kleinen Reißbrett skizzierte er die Rekonstruktionen der Gebäuden, und zählte die Literatur der einzelnen Kapitel aus Gedächtnis auf. Mit dieser legendären Willenskraft bezwang er in der nächstfolgenden Periode die Schranken der Bewegungsunfähigkeit, und arbeitete danach wieder auf dem Gelände in Carnuntum (Österreich) vermaß er solcherweise die Ruinenfläche der römischen Stadt, und lenkte die mühevollen technischen Arbeiten. Er besuchte und besichtigte noch mit seinem Wagen die neuesten europäischen Baudenkmalrekonstruktionen, kehrte mehrmals nach Italien zurück, zum letzten mal suchte er noch einige Monate vor seinem Tod Rom auf.

Er übte seine Tätigkeit für die Betreuung der römischen Monumente aus Ungarn auf verschiedenen Wegen aus. Seine internationale Anerkennung konnte er seiner individuellen Betrachtungsweise danken. Auch andere schrieben Fachbücher über die Baukunst der Antike, auch andere überschauten die Architektur von Ägypten, die Entwicklungsphasen der griechischen und römischen Epochen, aber niemanden gelang es so wie Hajnóczy alles auf einen Ideengang zu bringen, und im Hintergrund, die aktuelle Geschichte des Zeitalters zu stellen. Damit können wir es erklären, daß seine Bücher, und sein bauphilosophisches Werk über die Rauman-

schauung der Antike auf mehrere Sprachen übersetzt worden, und sie werden bis heute als Lehrbücher in Österreich, in Deutschland und in der Tschechoslowakei verwendet.

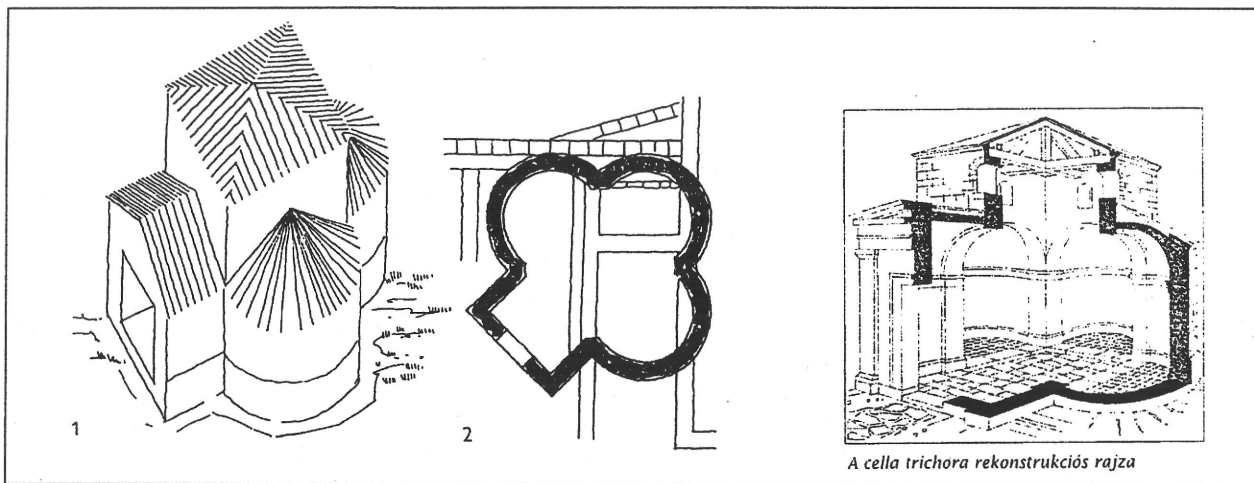
In seiner Freizeit schrieb er eine tagebuchartige Selbstbiographie als Roman. Als Ausspannung - bis zu seinem Tod - komponierte er auf seinem Synthetisator Musik. Er kommentierte sein Steckenferd wie folgt: "... der Architekt wird als gefrorener Musiker genannt, was ich nie verstand. Auf meine Person paßt lieber die Benennung übergeheizter Musiker."

Keine Erinnerung kann frei von persönlichen Erlebnissen sein. Der Anfang unserer Bekanntschaft mit Gyula Hajnóczy war - vor fast 60 Jahren, mehr als ein halbes Jahrhundert - ziemlich stürmisch gewesen. Wie gewöhnlich lief ich mit einer viertelstündigen Verspätung in die Schule, als eine Ecke unweit vom Gymnasium eine alte Dame auf dem Gehsteig fiel. Ich konnte sie nicht hochheben deshalb schrie einen Mann an, der im benachbarten Toreingang stand und bat um seine Hilfe. (Ich erinnerte mich unklar an ihn, seit mehreren Tagen begrüßte er mich ständig an dieser Stelle.) Wir schlepten die Dame ins einzigen offenen Laden der Straße, aber hier im Tabakwarengeschäft befand sich kein Telefon, deshalb bat ich den Jungen, er solle schnell Hilfe bringen, das Pfortnerhaus des nahen Rathauses lag eine halbe Minute von hier entfernt. Er stand erschrocken und stotterte, er sei nur seit einigen Tagen in Klausenburg und kenne sich nicht aus. Ich steckte meine Schulmütze in seine Hand: "Bei Unheil gibt es immer eine Lösung, rennen Sie durch den Hof und diese Zauberkappe wird Sie ans Ziel lenken."

Wir arbeiteten rund 40 Jahre zusammen vor allen Dingen an der Wiederherstellung der Baudenkmal von Aquincum. Wir überwindeten drei schwere Amtsperioden (im Durchschnitt eine kürzere Periode pro Jahrzehnt) und er erwähnte in jedem Fall die Geschichte der "Zauberkappe", die aus der Problemwelt führt. Zur Zeit unserer letzten Besprechung hatte er sehr große Sorgen, die Gesundheit seiner Frau bekümmerte ihn, aber er kam unterwartet zu sich, wurde froh und sagte nur: "Ich bewahre noch die Mütze". Damals ahnten wir nicht, daß, dies bei seiner letzten Lösung dabei sein werde...

Er verabschiedete sich am 26 Juli 1996 vom irdlichen Leben.

Die ungarische Denkmalpflege vermißt sein Wissen, seine Fantasie, seine einmalige Persönlichkeit.

Ókeresztény sírkápolna Óbudán a Raktár utcában. (Hajnóczy Gyula rekonstrukciós rajza, 1968 és 1993.)